

Spremljawa likovnega razvoja učencev v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole – analiza stanja z vidika spola

JERNEJA HERZOG

Povzetek Sodobni trendi v vzgoji in izobraževanju težijo k spodbujanju samostojnosti, k izoblikovanju celostne osebnosti in ne nazadnje tudi k ustvarjalnosti. V tem pogledu se nam pojavlja vprašanje, koliko je naš izobraževalni sistem podprt za razvijanje otrokove ustvarjalnosti in koliko se resnično posveča pozornosti razvijanju ustvarjalnosti, ko govorimo o praksi.

V prispevku predstavljamo rezultate raziskave, v kateri smo spremljali nivo likovnoustvarjalnih in nivo likovnooblikovnih sposobnosti pri sedmošolcih v slovenskih osnovnih šolah. Poudarek je bil na preverjanju razlik med spoloma, ker vemo, da se dečki in deklice v starostnem obdobju drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja razvijajo drugače, zato je treba tudi drugače postopati pri izbiri likovnopedagoških postopkov in metod.

Ključne besede: • ustvarjalnost • likovna ustvarjalnost • likovnoustvarjalni nivo • likovnooblikovni nivo • osnovna šola •

Monitoring the Artistic Development of Students in the Third Education Cycle of Primary School – Analysis of the Current Situation from a Gender Perspective

JERNEJA HERZOG

Abstract Modern trends in education tend toward promoting autonomy, the creation of an integrated personality, and—last but not least—creativity. From this perspective, the question emerges to what extent our education system supports the development of a child’s personality, and to what extent attention is genuinely paid to the development of creativity, in practice.

The article presents the results of a study that monitored the level of artistic creativity and the level of artistic formative ability among seventh-grade students in Slovenian primary schools. At the age of the second education cycle, boys and girls develop differently; consequently, in the selection of art-educational procedures and methods different approaches must be adopted, and as a result, the emphasis in this study was on the examination of differences between the genders.

Keywords: • creativity • artistic creativity • artistic creative level • artistic formative level • primary school •

CORRESPONDENCE ADDRESS: Jerneja Herzog, Ph.D., University of Maribor, Faculty of Education, Department of Fine Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia, e-mail: jerneja.herzog@um.si.

DOI 10.18690/1855-4431.10.4.349-364(2017), UDC: 373.3:73/76
ISSN 2386-0219 Print / 2463-8005 On-line © 2017 The Journal of Elementary Education
Available at: <http://rei.pef.um.si>

Uvod

Da so zgodnja leta pri razvoju ustvarjalnih potencialov za otroka izjemno pomembna, poudarjata Kemple in Nissenberger (2000). Kljub vedenju o pomembnosti ustvarjalnega mišljenja in dejstvu, da na njem sloni celoten družbeni napredek, je ustvarjalnega mišljenja v praksi zelo malo. Kemple in Nissenberger (prav tam) menita, da je za to kriv šolski sistem, in dodajata, da učitelji vprašanja, ki zahtevajo otrokovo uporabo ustvarjalnega mišljenja, zastavljajo v manj kot 10 % primerov. Pomembno je torej, da posvečamo vsem oblikam ustvarjalnosti, sploh kadar gre za vzgojno-izobraževalni sistem, zadostno mero pozornosti. Strinjamo se lahko z Runcom (2007), ki pravi, da otroci imajo težnjo in željo delati in ustvarjati nove stvari skozi možnosti osebnega uresničevanja, ne glede na to, kako skromni so ti rezultati. Niso strokovnjaki, lahko pa izražajo svojo izvirnost pri risanju, petju, igranju in zaznavanju lastnega okolja. Sodobnejša spoznanja o raziskovanju ustvarjalnih sposobnosti kažejo na to, da imajo vsi otroci enako izhodišče, da le-te niso privilegij le nadarjenih (Beghetto in Kaufman, 2007; Kamenov, 2008, Jukić, 2011), zato je še toliko bolj pomembna vloga učitelja, da le-te pri otroku razvija in spodbuja.

Kadar govorimo o ustvarjalnosti, moramo omeniti Pečjaka (1987), ki meni, da je ustvarjalnost pravzaprav zelo težko opredeliti, da je opredelitev precej, a nobena ni zadostna. Jurman (2004) ustvarjalnost definira kot temeljno antropološko funkcijo; meni, da je za človeka izjemnega pomena, saj se skozi njo človek definira. Omeniti moramo tudi Trstenjaka (1981) – ustvarjalnost loči na umetniško in na znanstveno ustvarjalnost. Po njegovih besedah je znanstvena ustvarjalnost vezana na spoznavno ustvarjalnost, medtem ko je umetniška ustvarjalnost pretežno estetska ustvarjalnost. Žagar (1992) glede ustvarjalnosti meni, da je splošna človekova lastnost, ki je normalno porazdeljena med ljudmi – največ ljudi je povprečno ustvarjalnih, malo pa je tistih, ki so ekstremno ustvarjalni ali pa ustvarjalni sploh niso. Ustvarjalnost prepoznavamo, kot pravi Trstenjak (1981, str. 11), preko štirih vidikov, ki jih ameriški raziskovalci vidijo v štirih p: »press (okolje), personality, process in product. Tako dobimo štiri izhodišča, po katerih naj bi odkrili strukturo in dejavnike ustvarjalnosti.« S pedagoškega vidika je pomembna ustvarjalna osebnost, pri načrtovanju likovnopedagoškega dela pa ustvarjalno okolje in ustvarjalni proces. Ta je »podkrepljen s komponentami, kot so: absorpcija, nagnjenost k domišljiji in sanjarjenje. V domišljiji, absorpcija in imaginarni proces skupaj omogočajo neomejeno raziskovanje navad ali dejstev. Preko sanj in domišljije se lahko razvije intuicija, kreativnost in drugi nezavedni procesi« (Peres Fabello in Campos, 2011, str. 38). Ker smo v raziskavi pridobivali podatke preko otroških likovnih del, je s tega vidika za našo raziskavo pomemben predvsem ustvarjalni produkt.

Pri opredelitvi likovne ustvarjalnosti izhajamo iz umetniške ustvarjalnosti. Za razumevanje notranje vrednosti umetniške izkušnje je pomembno zavedanje, da je umetnina nekakšen most med umom umetnika in odjemalcem umetnine (Herzog, 2008). Likovno ustvarjalnost bi lahko opredelili »na enak način kot umetniško, vendar ji moramo dodati specifične likovne elemente, torej likovno-izrazna sredstva. Likovno-umetniško delo je produkt ustvarjalnega procesa in je večplastno ter večpomensko.

Večplastnost se kaže v zapletenosti nastajanja umetniškega dela« (Duh, 2004, str. 22). Za značilnosti likovne ustvarjalnosti lahko povzamemo oziroma izhajamo iz značilnosti umetniške ustvarjalnosti. Kot likovni razvoj prepoznavamo različne dejavnike, povezane z likovnoestetskim fenomenom. V naši raziskavi pa smo nivo likovnega razvoja spremljali preko likovnoustvarjalnega in likovnooblikovnega razvoja, ki ju bomo v nadaljevanju natančneje predstavili.

Likovnoustvarjalni razvoj

Dejavniki, ki izhajajo iz divergentne produkcije, so originalnost, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, medtem ko dejavnika občutljivost za probleme in redefinicija izhajata iz kognicije. Razumevanje kreativnih faktorjev v dinamiki nakazuje dva dialektična aspekta, s katerima lahko pojasnimo določene pojave in procese, ki so pomembni za razvijanje kreativnosti. Karlavaris (1981, str. 18) navaja dva aspekta, in sicer:

- osebnostne lastnosti in sposobnosti, ki so v soodvisnosti z ustvarjalnimi dejavniki v smislu dejavnikov kvantitete in kvalitete;
- lastna struktura, ki bi jo lahko označili kot enotnost nasprotij, ker vsebuje nasprotne dejavnike. Te smo označili kot kvantitativne in kvalitativne oziroma kot faktorje, ki ustvarjalnost omogočajo, in spodbujevalne faktorje, ki ustvarjalnost spodbujajo.

Dejavnike v smislu likovne kreativnosti pa lahko opredelimo le z upoštevanjem osebnostnih lastnosti in likovnih sposobnosti. Skupek likovnih sposobnosti in osebnostnih lastnosti lahko poimenujemo kot subjektivne likovne dejavnike, navaja Duh (2004, str.): »Nekateri avtorji govorijo samo o likovnih sposobnostih, vendar smo mnenja, da vseh osem dejavnikov ne moremo uvrščati med likovne sposobnosti. Nekateri teh dejavnikov spadajo bolj v kategorijo osebnostnih lastnosti, drugi bolj v kategorijo likovnih sposobnosti.« »Gledano kvantitativno, imajo ustvarjalni dejavniki močnejšo koncentracijo ustvarjalnega mišljenja, emocionalnosti, likovnih izkušenj in domišljije in s tem zagotavljajo višji kvalitativni nivo kot likovne ustvarjalnosti. Ustvarjalni dejavniki so torej sublimacija likovnih sposobnosti na področju likovnega ustvarjanja« (Karlavaris, 1991, str. 22). Vpliv učitelja na razvoj likovnoustvarjalnega razvoja je precejšen. Predvsem lahko otroka spodbuja, motivira preko dodatnih vprašanj, preko problemskega pouka mu odpira nove poglede, ki lahko vplivajo na doživljanje likovne naloge pri učencu. Rački (2010) pravi, da je otroška likovna ustvarjalnost, ki se razvija pri pouku likovne umetnosti, umetna tvorba. Takih likovnih izdelkov otroci sami od sebe brez spodbude ne bi izdelali.

Oblikovni razvoj

Muhovič (1990) meni, da je otrokovo likovno izražanje kognitivna nuja in igra, skozi katero se otrok igra z likovnoteoretičnimi pojmi in prvinami. Da imajo otroci prirojen notranji čut za optimalno likovno kompozicijo, menijo avtorji Karlavaris (1991), Schrader (2000) ter Duh in Zupančič (2003), vendar se ta skozi stopnje osebnostnega in likovnega razvoja spreminja. V zgodnji fazi otrok raziskuje in spoznava različne

materiale in likovne tehnike ter skozi likovno izražanje oz. izkušnjo sprošča svojo domišljijo. Na likovnooblikovni razvoj otroka pretežno vplivata likovnopedagoška praksa in učitelj, brez tega je otrok prepuščen samemu sebi. To pa vpliva na končni produkt. Otrok v zgodnji fazi spontano zapolnjuje format z likovnooblikovnimi prvinami. Kandinski (1985) in Karlavaris (1991) predpostavljata, da ima otrok v zgodnjem razvojnem obdobju notranji čut, s katerim si pomaga pri likovnem ustvarjanju. Kandinski (1985) meni, da otrokova nezavedna moč prav tako kot delo odraslega povzdiguje tako visoko. Teoretiki (Gardner in Winner, 1982; Rosenblatt in Winner, 1988) in raziskovalci imenujejo otrokovo zgodnjo fazo kot izkušnjo grafičnega simbolizma. To kaže na to, da otroški objekt z estetskimi umetniškimi lastnostmi (npr. izraznost, nadgradnja, sestava) sovpada s starostjo otroka (Rostan, Pariser in Gruber, 2002, str. 127). Oblikovni vidik ima v otrokovih likovnih delih pomembno vlogo, saj ob dejavnih ustvarjalnosti sooblikuje otrokov likovni izraz. Likovnooblikovni razvoj pri pouku likovne umetnosti je pomemben dejavnik, saj gradi vsako didaktično enoto pri pouku likovne umetnosti. Kriterije oblikovnega razvoja je smiselno upoštevati v fazi načrtovanja likovnovzgojnega procesa v smislu uvodne motivacije, pri demonstraciji, pri individualnem delu med samim ustvarjanjem in v zaključni fazi likovnega vrednotenja.

Kriterij oblikovnega razvoja spremlja bogastvo likovnega jezika in skladnost likovnih elementov. Za razliko od sposobnosti realističnega prikaza figure, gibanja, predmetov in prostora, ki ga preučuje optičnotematski razvoj, pa oblikovni razvoj vključuje razumevanje in poznavanje likovnoizraznih sredstev in sledi cilju, da učenec ta specifična znanja obvlada. Znanstveni sistem analizira likovni jezik preko prikaza prostora, ki predstavlja okvir nastajanja in eksistence likovnega dela, likovnih elementov, primarnih odnosov med likovnimi elementi (velikost, proporcija, simetrija, repeticija, alternacija, interval, ritem, dinamika, ravnotežje), in preko načel komponiranja (Karlavaris, 1991). Nivo oblikovnega razvoja zajema razvoj razumevanja in uporabe različnih likovnoizraznih sredstev. Pri tem nas zanima prisotnost likovnih elementov in načel za določanje odnosov med likovnimi elementi (Karlavaris in Berce Golob, 1991). Otroci v svojem likovnem izražanju individualno gradijo in organizirajo likovne elemente ter tako komunicirajo s seboj in okoljem. Likovni jezik je komunikacijsko sredstvo za izražanje razvojni stopnji prilagojenih likovnih sposobnosti. Ob tem se vizualni, slušni in gibalni impulzi pretvorijo v linije, površine, ploskve, barve in prostore v smislu novih znakov individualnega likovnega izraza, ki se odvija skozi različne likovne tehnike v okviru posameznih likovnih področij (Tanay, 1988). Če govorimo o vplivu učitelja na oblikovni razvoj pri otroku, lahko rečemo, da je velik. Predvsem se ta vpliv kaže na ustrezno demonstrirani likovni tehniki in likovnih postopkih. Zato je izjemnega pomena, da je učitelj v tem pogledu strokovno usposobljen in občutljiv.

Med cilji sodobnega pouka zasledimo prizadevanje za odpravo preobremenitve učencev pri usvajanju razdrobljenega in nepovezanega znanja, nakopičenosti ter nepreglednosti učnih vsebin. Že v preteklosti so strokovnjaki opozarjali na neučinkovitost običajnega predmetnega pouka.

Metode

Namen in cilj raziskovanja

Namen raziskave je bil preučiti nivo likovnoustvarjalnega in likovnooblikovnega razvoja pri učencih 7. razreda. Dobljene rezultate smo analizirali z vidika razlik med spoloma. Glede na dejstvo, da je kakovostno likovnopedagoško delo pomembno za likovni razvoj, smo si zastavili cilj preveriti, ali ustaljen način likovnopedagoškega dela bolj ustreza dečkom ali deklicam.

Raziskovalne hipoteze

Pri raziskovanju smo izhajali iz naslednjih raziskovalnih hipotez:

- Predpostavljamo, da pri *skupnem likovnem razvoju* ne bo statistično značilnih razlik med spoloma. (H_{SK})
- Predpostavljamo, da pri *skupnem nivoju ustvarjalnega razvoja* ne bo statistično značilnih razlik med spoloma. (H_{UR})
- Predpostavljamo, da pri *skupnem nivoju oblikovnega razvoja* ne bo statistično značilnih razlik med spoloma. (H_{OR})

Ob tem smo si zastavili raziskovalna vprašanja glede na posamezni razvoj:

RV1: Ali obstajajo razlike med spoloma pri posameznem dejavniku ustvarjalnega razvoja (*občutljivost za likovne probleme, fleksibilnost, fluentnost, originalnost, redefinicija, elaboracija*)?

RV2: Ali obstajajo razlike med spoloma pri posameznem dejavniku oblikovnega razvoja (*linije, oblike, valeur, tekstura, ritmi, smeri, proporci, formalna, sugestivnost*)?

Hkrati nas je zanimala tudi povezanost obeh posameznih razvojev (ustvarjalni in oblikovni) glede na celoten vzorec in z vidika spola. Pri tem smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

RV3: Kolikšna je povezanost med izbranimi dejavniki (likovnoustvarjalni in likovnooblikovni razvoj) likovnega razvoja glede na celotni vzorec?

RV4: Kolikšna je povezanost med izbranimi dejavniki (likovnoustvarjalni in likovnooblikovni razvoj) likovnega razvoja pri dečkih?

RV5: Kolikšna je povezanost med izbranimi dejavniki (likovnoustvarjalni in likovnooblikovni razvoj) likovnega razvoja pri deklicah?

Raziskovalna metoda

Uporabili smo kvantitativno metodologijo znanstvenega pedagoškega raziskovanja s kavzalno neeksperimentalno metodo pri pedagoškem empiričnem raziskovanju. Pri ugotavljanju razlik smo uporabili t-preizkus. Za preverjanje korelacij med posameznimi razvoji smo uporabili Pearsonov koeficient.

Raziskovalni vzorec

V raziskovalni vzorec je bilo vključenih 230 učencev 7. razredov osnovnih šol, od tega 122 deklic in 108 dečkov. Sodelovale so mestne in primestne osnovne šole iz Podravske regije.

Postopek zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v študijskem letu 2016/17. Učence smo testirali v obsegu 45 minut, torej eno šolsko uro po vnaprej dogovorjenem terminu in soglasju vodstva osnovnih šol. Nato smo likovna dela komisjsko ocenili.

Opis instrumentarija

Za testiranje ustvarjalnosti in likovnega izražanja smo uporabili test Kriteriji razvoja, ki se je s študijo literature realiziranih raziskav (Karlavaris, 1974; Duh, 1996, 1997; Kljajič, 2016; Duh in Logar, 2016; Duh in Büdefeld, 2017) izkazal kot zanesljiv, veljaven in občutljiv test za merjenje likovnega izražanja in sposobnosti otrok, starih od 3 do 18 let. Kriteriji, ki se merijo, so optično-tematski (intelektualni), ustvarjalni in oblikovni razvoj. V naši raziskavi smo spremljali likovnoustvarjalni in likovnooblikovni razvoj.

S pomočjo posebne ocenjevalne lestvice, vzete iz že izvedenih raziskav likovnih pedagogov Karlavarisa (1974) in Duha (1997), smo na podlagi testne risbe otroka določili raven likovnega izražanja. Učenci so dobili navodilo, da v testnih pogojih narišejo risbo z motivom Vesoljček pri meni doma na obisku. Tako smo skozi likovno izražanje merili:

- ustvarjalni razvoj preko upodobitve vesoljčka,
- oblikovni razvoj preko načina uporabe likovne tehnike in likovnih elementov.

Postopek obdelave podatkov

Podatke smo obdelali z računalniškim programom SPSS, ki je namenjen statistični obdelavi podatkov. Pridobili smo rezultate, ki kažejo aritmetično sredino (\bar{x}), standardni odklon (s), preizkus homogenosti varianc in preizkus razlik med aritmetično sredino. S pomočjo Pearsonovega koeficienta smo analizirali tudi povezanost posameznih razvojev (ustvarjalni, oblikovni), posebej pri dečkih in posebej pri deklicah ter glede na celotni vzorec.

V praksi je zaradi različnih dejavnikov še vedno zaslediti veliko nejasnosti pri načrtovanju in izvajanju medpredmetnih povezav, predvsem v nižjih razredih osnovne šole. Vzroki so različni, eden izmed njih so lahko obstoječi učni načrti (Birsa, 2015; Tacol, 2007). Glede na izpostavljen problem smo opravili kvalitativno analizo dvanajstih učnih načrtov predmetov od 1. do 5. razreda osnovne šole v Sloveniji. Zanimalo nas je, kako so v učnih načrtih obravnavane medpredmetne povezave in kakšna so konkretna priporočila za povezovanje z likovnimi pojmi.

Rezultati in razprava

V naši raziskavi smo spremljali tudi skupni likovni razvoj, pri čemer smo upoštevali seštevke vrednosti skupnega ustvarjalnega in skupnega oblikovnega razvoja. Dobljene vrednosti smo analizirali z vidika zaznav med spoloma.

Preglednica 1: Izidi t-preizkusa razlike aritmetičnih sredin in F-preizkusa homogenosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov glede na spol učencev pri skupnem likovnem razvoju

Skupni likovni razvoj	Spol	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
				F	P	t	P
SKUPAJ	dečki	26,3167	6,05817	1,335	0,249	-1,235	0,218
	deklice	27,2377	5,25284				

Izid F-preizkusa homogenosti varianc kaže, da je predpostavka upravičena in je tako izpolnjen pogoj za izračun t-testa, s katerim pa nismo zaznali statistično značilnih razlik med spoloma. S tem rezultatom lahko potrdimo raziskovalno hipotezo H_{SK} .

V nadaljevanju predstavljamo analizo likovnostvarjalnega razvoja. Likovnostvarjalni razvoj zajema šest dejavnikov (občutljivost za likovne probleme, elaboracija, fleksibilnost, fluentnost, originalnost in redefinicija), ki smo jih spremljali tudi v naši raziskavi ter jih analizirali z vidika razlik med spoloma. V preglednici 2 bomo najprej predstavili rezultate, vezane na skupni nivo ustvarjalnega razvoja; gre za seštevke vseh šestih dejavnikov likovnostvarjalnega razvoja.

Preglednica 2: Izidi t-preizkusa razlike aritmetičnih sredin in F-preizkusa homogenosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov glede na spol učencev pri skupnem nivoju likovnostvarjalnega razvoja

Skupni likovno-ustvarjalni razvoj	Spol	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
				F	P	t	P
SKUPAJ	dečki	13,1583	3,02908	1,335	0,249	-1,235	0,218
	deklice	13,6189	2,62642				

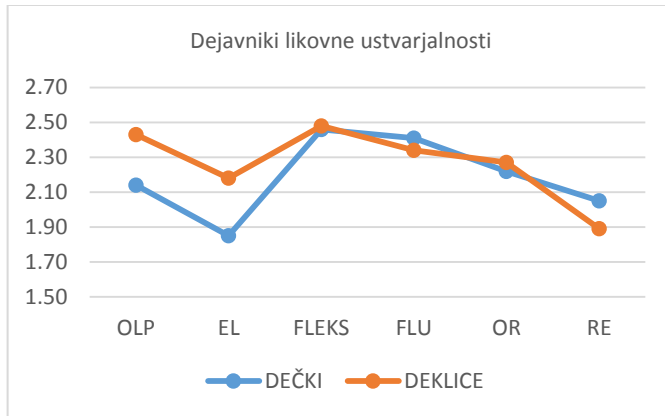
Izid F-preizkusa homogenosti varianc kaže, da je predpostavka upravičena in je tako izpolnjen pogoj za izračun t-testa, s katerim pa nismo zaznali statistično značilnih razlik med spoloma. S tem rezultatom lahko potrdimo raziskovalno hipotezo H_{UR} .

V nadaljevanju (preglednica 3) predstavljamo rezultate, vezane na posamezne dejavnike likovne ustvarjalnosti, ki smo jih analizirali z vidika razlik med spoloma.

Preglednica 3: Izidi t-preizkusa razlike aritmetičnih sredin in F-preizkusa homogenosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov glede na spol učencev pri posameznem dejavniku likovnostvarjalnega razvoja

Dejavniki likovne ustvarjalnosti	Spol	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
				F	P	t	P
občutljivost za likovne probleme	dečki	2,1481	0,67374	0,319	0,573	-3,389	0,001
	deklice	2,4328	0,59992				
elaboracija	dečki	1,8565	0,93911	2,445	0,119	-2,782	0,006
	deklice	2,1885	0,87066				
fleksibilnost	dečki	2,4639	0,64713	0,000	0,993	-0,273	0,785
	deklice	2,4869	0,62786				
fluentnost	dečki	2,4111	0,59771	3,246	0,073	0,848	0,398
	deklice	2,3475	0,53970				
originalnost	dečki	2,2269	0,57998	1,258	0,263	-0,541	0,589
	deklice	2,2705	0,63606				
redefinicija	dečki	2,0519	0,43952	3,176	0,076	3,037	0,003
	deklice	1,8926	0,35470				

Izid F-preizkusa homogenosti varianc kaže, da so predpostavke upravičene pri vseh dejavniki likovne ustvarjalnosti, torej je izpolnjen pogoj za izračun t-testa. Z njim smo zaznali statistično značilno razliko med spoloma pri dejavniku občutljivost za likovne probleme ($P = 0,001$), ki se kaže v prid boljšim rezultatom pri deklicah. Prav tako v prid boljšim rezultatom pri deklicah se kaže na statistično značilnem nivoju razlika pri elaboraciji ($P = 0,006$). Medtem ko se statistično značilna razlika v prid boljšim rezultatom pri dečkih kaže pri dejavniku redefinicija ($P = 0,003$). Rezultati kažejo, da so bile deklice uspešnejše v prenosu likovne ideje v likovni jezik oz. končni produkt, medtem ko so bili dečki boljši pri preoblikovanju že znanih oblik v nove, izvirne in jih uspešno transformirali v novo likovno izkušnjo. S temi rezultati smo odgovorili na raziskovalno vprašanje RV1, v katerem nas je zanimalo, ali obstajajo razlike med spoloma pri posameznem dejavniku ustvarjalnega razvoja.

Graf 1: Distribucija aritmetičnih sredin (\bar{x}) pri posameznem dejavniku likovne ustvarjalnosti, vezane na spol

Če pogledamo grafični prikaz (graf 1) dosežkov ustvarjalnega razvoja, vidimo, da so deklice dosegle boljše rezultate pri štirih dejavnikih (občutljivost za likovne probleme, elaboracija, fleksibilnost in originalnost). Dečki pa so bili boljši v fluentnosti in redefiniciji. Deloma se dobljeni rezultati skladajo z rezultati predhodnih raziskav (Herzog, 2008; Herzog, 2009; Herzog in Duh, 2011).

Preglednic 4: Izidi t-preizkusa razlike aritmetičnih sredin in F-preizkusa homogenosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov glede na spol učencev pri skupnem nivoju likovnooblikovnega razvoja

Skupni likovno-oblikovni razvoj	Spol	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
				F	P	t	P
SKUPAJ	dečki	2,6102	0,87186	1,414	0,236	-3,676	0,000
	deklice	3,0425	0,90575				

Izid F-preizkusa homogenosti varianc kaže, da je predpostavka upravičena in je tako izpolnjen pogoj za izračun t-testa. Glede na skupni nivo likovnooblikovnega razvoja smo zaznali statistično značilno razliko, zato lahko raziskovalno hipotezo H_{OR} ovrzemo. Ker vemo, da ima likovnopedagoško delo največji vpliv na razvijanje likovnooblikovnega razvoja, lahko dobljeno razliko pripišemo ravno temu, vplivu učitelja na likovnopedagoški proces. V njem se deklice bolj varno počutijo ob vodenju učitelja, sledijo navodilom pri običajnem pouku, kar je imelo morda za posledico, da so se deklice skozi takšne izkušnje v testnih pogojih tudi bolje znašle kot dečki.

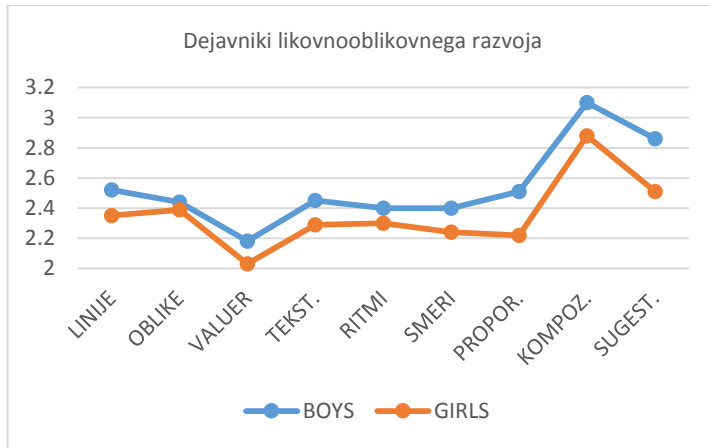
V nadaljevanju (preglednica 5) predstavljamo rezultate analize posameznih dejavnikov oblikovnega razvoja z vidika razlik med spoloma.

Preglednica 5: Izidi t-preizkusa razlike aritmetičnih sredin in F-preizkusa homogenosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov glede na spol učencev pri posameznem dejavniku likovnooblikovnega razvoja

Dejavniki likovno-oblikovnega razvoja	Spol	Aritmetična sredina \bar{x}	Standardni odklon s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus razlike aritmetičnih sredin	
				F	P	t	P
linije	dečki	2,2815	0,93520	1,497	0,222	-1,658	0,099
	deklice	2,4762	0,84639				
oblike	dečki	2,2111	0,87364	1,776	0,184	-1,536	0,126
	deklice	2,3754	0,74881				
valeur	dečki	1,1694	0,30493	45,319	0,000	-3,676	0,000
	deklice	1,3352	0,37832			aproximacija	
tekstura	dečki	1,9722	0,89816	0,005	0,941	-1,802	0,073
	deklice	2,1811	0,85892				
ritmi	dečki	1,4444	0,78208	7,821	0,006	-4,916	0,000
	deklice	2,0221	0,99681			aproximacija	
smeri	dečki	1,3833	0,72929	9,638	0,002	-4,516	0,000
	deklice	1,8746	0,91792			aproximacija	
proporci	dečki	2,0398	1,05547	5,163	0,024	-3,363	0,001
	deklice	2,5418	1,20802				
kompozicija	dečki	2,4843	1,21410	0,023	0,880	-1,271	0,205
	deklice	2,6926	1,26342				
sugestivnost	dečki	2,2741	0,99046	0,041	0,841	-1,461	0,145
	deklice	2,4639	0,97744				

Izid F-preizkusa homogenosti varianc kaže, da predpostavke niso upravičene pri treh dejavnikih (valeur, ritmi in smeri). V teh primerih smo uporabili aproksimativno metodo t-preizkusa. Pri drugih dejavnikih je bila predpostavka upravičena in tako izpolnjen pogoj za izračun t-testa. Pri dejavnikih valeur smo zaznali statistično značilno razliko ($P = 0,000$), ki se kaže v prid boljšim rezultatom pri deklicah. Prav tako se statistično značilna razlika kaže pri ritmih ($P = 0,000$), prav tako v korist boljšim rezultatom pri deklicah. In prav tako v prid boljšim rezultatom pri deklicah zaznamo statistično značilno razliko pri proporcih ($P = 0,001$). Dobljene rezultate lahko interpretiramo s predpostavko, da so deklice v tem obdobju (7. razred) bolj razvite od dečkov, kar se lahko odraža tudi v likovnem razvoju. Prav gotovo pa je res, da deklice veliko več likovno ustvarjajo, imajo afiniteto do ustvarjanja tudi doma, ne le v šoli. Zato so izkušnje, ki jih imajo zagotovo več kot dečki, v tem primeru, merjenju oblikovnega razvoja, bile v prednosti. In če pogledamo natančneje, te so se pokazale ravno pri proporcih, smereh, ritmi in valeurju, kar je zagotovo posledica več izkušenj v upodabljanju človeške figure.

S temi rezultati lahko odgovorimo na raziskovalno vprašanje RV2, v katerem nas je zanimalo, ali obstajajo razlike med spoloma pri posameznem dejavniku oblikovnega razvoja.

Graf 2: Distribucija aritmetičnih sredin (\bar{x}) pri posameznem dejavniku likovne ustvarjalnosti, vezane na spol

Grafični prikaz (graf 2) rezultatov kaže na to, da so pri likovnooblikovnem razvoju pri vseh dejavnikih v prednosti deklice. Rezultati se skladajo z rezultati raziskave (Duh in Korošec, 2009), pri kateri so prav tako na statistično značilnem razvoju bile boljše deklice. V raziskavi nas je zanimala tudi povezanost posameznih razvojev (ustvarjalni in oblikovni) glede na celotni vzorec ter posebej pri dečkih in posebej pri deklicah. Rezultate bomo predstavili v nadaljevanju.

Preglednica 6: Izid Pearsonovega koeficienta korelacij med posameznimi razvoji glede na celotni vzorec

		\sum USTVARJALNI	\sum OBLIKOVNI
\sum USTVARJALNI	Pearsonov koeficient	1	0,048
	P		0,469

Izid Pearsonovega koeficienta korelacij med posameznimi razvoji glede na celotni vzorec kaže na nizko korelacijo povezanosti med likovnoustvarjalnim in likovnooblikovnim razvojem ($r = 0,048$). Pomeni, da, celostno gledano, so učenci dosegli podobno stopnjo pri obeh razvojih. Če strnemo, lahko zaključimo, da so učenci ustvarjalne ideje tudi enako uspešno transformirali skozi likovni jezik v končni produkt. Z dobljenimi rezultati lahko odgovorimo na raziskovalno vprašanje RV3, v katerem nas je zanimalo, kolikšna je povezanost med posameznimi dejavniki likovnega razvoja na celotnem vzorcu.

Preglednica 7: Izid Pearsonovega koeficienta korelacij med posameznimi razvoji pri dečkih

		\sum USTVARJALNI	\sum OBLIKOVNI
\sum USTVARJALNI	Pearsonov koeficient	1	0,011
	P		0,908

Izid Pearsonovega koeficienta je pokazal obstoj nizke povezanosti med ustvarjalnim in oblikovnim razvojem pri dečkih ($r = 0,011$). To pomeni, da so dečki pri obeh razvojih dosegli podobne rezultate. Podobno kot pri rezultatih iz preglednice 6 lahko tudi tukaj rečemo, da so dečki bili enako oz. podobno uspešni pri obeh razvojih. Enako uspešno so ustvarjalne ideje prenesli v likovni jezik. Z dobljenimi rezultati lahko odgovorimo na raziskovalno vprašanje RV4, v katerem nas je zanimalo, kolikšna je povezanost med posameznimi dejavniki likovnega razvoja pri dečkih.

Preglednica 8: Izid Pearsonovega koeficienta korelacij med posameznimi razvoji pri deklicah

		Σ USTVARJALNI	Σ OBLIKOVNI
Σ USTVARJALNI	Pearsonov koeficient	1	0,054
	P		0,556

Če pogledamo izide Pearsonovega koeficienta pri deklicah, vidimo, da obstaja prav tako nizka povezanost med likovnoustvarjalnim in likovnooblikovnim razvojem ($r = 0,054$). To pomeni, da so tudi deklice bile enako uspešne pri obeh razvojih ter enako uspešno pretvarjale ustvarjalne ideje v likovni jezik. Z dobljenimi rezultati lahko odgovorimo na raziskovalno vprašanje RV5, v katerem nas je zanimalo, kolikšna je povezanost med posameznimi dejavniki likovnega razvoja pri deklicah.

Zaključek

V prispevku smo se analitično dotaknili pomembnega segmenta v likovnopedagoški stroki, spremljanju likovnega razvoja. Pomembno je, da opozorimo na ta pomemben dejavnik pri celostnem razvoju otroka in z raziskovanjem tega področja pripomoremo k njegovi izboljšavi v obstoječem vzgojno-izobraževalnem sistemu. Pomembno je zavedanje, da ustvarjalne sposobnosti niso le privilegij nadarjenih otrok, ampak so prisotne pri vseh otrocih (Beghetto in Kaufman, 2007; Kamenov, 2008, Jukić, 2011), zato je še toliko bolj pomembna vloga učitelja, da le-te pri otroku razvija in spodbuja.

Kot smo v raziskavi ugotovili, obstajajo razlike med spoloma pri likovnooblikovnem razvoju. Zato mora učitelj pri svojem likovnopedagoškem delu razlike zaznati in jih tudi upoštevati. Poznavanje tega področja mu olajša razumevanje razlik in s tem tudi izbiro metod in postopkov dela, da lahko karseda kakovostno vodi likovni proces in skrbi za čim bolj individualen razvoj posameznega učenca.

Summary

In the article we begin from the question to what extent our education system supports the development of a child's creativity and to what extent attention is genuinely paid to the development of creativity in practice. A study was performed in which the levels of artistic creativity and artistic formative ability among seventh grade students in Slovenian primary schools were monitored. Since boys and girls at the age of the second education cycle develop differently, thus requiring different approaches to be adopted in the selection of art-educational procedures and methods, the emphasis in this study was on the examination of differences between the genders. In

our research, overall development in the area of visual arts was monitored, where account was taken of the sum of the values of overall creative and of overall formative development. The resulting values were analysed from the point of view of perceived differences between the genders. In overall artistic development, no difference between the genders was detected; in this type of development, boys and girls perform equally. From the point of view of differences between the genders, artistic creative development was examined, which consists of six factors (sensitivity to artistic problems, elaboration, flexibility, fluency, originality and redefinition). In this case boys and girls again show similar abilities. We wished to know in what ways the difference between the genders shows in individual factors of artistic creativity, and we detected a difference between the genders in the factor of sensitivity to artistic problems, where girls have better results. Better results for girls, with a statistically significant difference, also emerge in elaboration, while a statistically significant difference in favour of boys occurs with the factor of redefinition. Results show that girls perform better in the transition from an artistic idea to artistic language, i.e. to the final product, while boys perform better than girls in the transformation of known forms into new, original ones, transforming them successfully into new artistic experience. The overview of the outcomes shows that girls perform better than boys in four factors (sensitivity to artistic problems, elaboration, flexibility and originality), while boys are better than girls in fluency and redefinition. These results partly agree with the outcomes of previous research (Herzog, 2008; Herzog, 2009; Herzog, Duh 2011). From the point of view of differences between the genders, the factors of formative development were also analysed. For the value factor, a statistically significant difference was detected in favour of girls, who had better performance. Better performance by girls also showed in the statistically significant difference in rhythm and proportion. These results can be interpreted with the assumption that, at this age (seventh grade of primary school), girls are more developed than boys, which also shows in their artistic development. It is certainly also true, however, that girls are much more engaged in artistic creativity; they have an affinity for artistic creativity, even at home, not just at school. This is why in this case—measuring formative development—because girls certainly have more experience than boys, the former were at an advantage. Taking a closer look, the differences show up precisely in proportion, orientation, rhythm and values, which is undoubtedly the consequence of more experience in depicting the human figure. The results are consistent with those from the research of Duh and Korošec (2009), where girls also performed better in formative development than boys at a statistically significant level. In the article an important issue in the artistic educational profession was tackled analytically, by monitoring artistic development. It is important to draw attention to a vital element in the overall development of the child and by exploring this area to contribute to its improvement in the existing educational system. The awareness is important that creative abilities are not just a privilege for gifted children, but are present in all children (Beghetto & Kaufman, 2007; Kamenov, 2008, Jukić, 2011); the role of the teacher in developing and promoting the latter is thus even more important.

As established through the research, there are differences between the genders in formative development. In their artistic educational work, teachers must therefore take account of these differences and be able to detect them. Knowledge in this area will facilitate their understanding of the differences and thus the selection of the methods and procedures of work they will adopt in order to guide the artistic process at the maximum possible quality level, and to ensure that the development of each student can be as individual as possible.

Literatura

- Beghetto, A. R. in Kaufman, C. J. (2007). Toward a Broader Conception of Creativity: A Case for “mini-c” Creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 1 (2), 73–79. <http://dx.doi.org/10.1037/1931-3896.1.2.73>
- Duh, M. (1997). Likovna ustvarjalnost z računalniškimi ozadji v slovenski osnovni šoli. [=

- Artistic creativity with computer backgrounds in Slovenian basic schools] *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 48 (9–10), 509–526.
- Duh, M. (1997). Razvijanje ustvarjalne osebnosti v prenovljeni slovenski osnovni šoli. [= Developing creative personality in renewed Slovenian basic school] In: Programska prenova naše osnovne in srednje šole. [= Renewal of programmes of our basic and secondary school] Portorož, ZDPDS [Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije – Slovenian Association of Pedagogical Workers].
- Duh, M. (2004). *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoji*. [= *Assessment as a didactic problem in arts education*] Maribor: PEF.
- Duh, M. and Korošec, R. (2009). *Likovnooblikovni razvoj učencev v osnovni šoli*. [= *Art-creative development of students in basic school*] *Revija za elementarno izobraževanje/The Journal of Elementary Education*, 1 (3/4), 95–104.
- Duh, M. in Zupančič, T. (2003). *Likovna vzgoja v prvi triadi osnovne šole*. Priročnik za učitelje razrednega pouka. [= *Arts education in the first education cycle of basic school*. Handbook for primary school teachers] Ljubljana: Rokus.
- Duh, M. in Büdefeld, A. (2017). Relationship between drawing and spatial abilities in second grade primary school students. V Vujičić idr. (ur.), *Contributions to the development of the contemporary paradigm of the institutional childhood: an educational perspective* (str. 91–102). Wien, Zürich, Lit. cop.
- Duh, M., in Logar, V. (2016). The Importance of Best Practice in Teaching for Developing Fine Arts Skills Amongst Primary School Children. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LXII (3), 219–229. Retrieved from <http://hrcak.srce.hr/177052>
- Herzog, J. (2008). *Porazdelitev likovnostvarjalnih sposobnosti med osnovnošolci*. [= *Distribution of art-creative abilities among basic school pupils*] *Revija za elementarno izobraževanje/The Journal of Elementary Education*, 1 (3/4), 87–94.
- Herzog, J. (2009). *Dejavniki likovne ustvarjalnosti in likovnopedagoško delo* [= *Factors of artistic creativity and art educational work*]. *Revija za elementarno izobraževanje/The Journal of Elementary Education*, 2 (2/3), 19–31.
- Jukić, T. (2011). Implicit theories of creativity in early education. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13 (2), 38–65.
- Jurman, B. (2004). *Inteligentnost, ustvarjalnost, nadarjenost* [= *Intelligence, creativity, giftedness*]. Ljubljana: Center za psihologijo.
- Kamenov, V. (2008). *Vaspitanje predškolske dece*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kandinski, V. (1985). *Od točke do slike* [= *From point to picture*]. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Karlavariš, B. (1974). Pračenje likovnog razvitka istih učenika. V *Kreativnost i likovno vaspitanje*, zbornik Insea, Novi Sad.
- Karlavariš, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja I*. Rijeka: Hofbauer p. o.
- Karlavariš, B. in Berce Golob, H. (1991). *Likovna vzgoja*. Priročnik za učitelje razrednega pouka [= Arts education. Handbook for primary school teachers]. Ljubljana: DZS.
- Kemple, K. in Nissenberg, S. (2000). Nurturing creativity in early childhood education: families are part of it. *Early Childhood Education Journal*, 28 (1), 67–71.
- Kljajič, A. (2016). Vpliv predšolskega varstva in šole na likovno izražanje učencev v prvih razredih osnovne šole. Doktorska disertacija. Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru [= The influence of preschool care and of school on artistic expression of students in the first grades of basic school. Doctoral dissertation. University of Maribor. Faculty of Education].
- Muhovič, J. (1990). *Odnos med otroškim likovnim izražanjem in likovno ustvarjalnostjo odraslih*. [= *The relation between artistic expression and artistic creativity of adults*] *Antropos*, 22 (3–4).

- Pečjak, V. (1987). *Misliti, delati, živeti ustvarjalno*. [= To think, to work, to live creatively] Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Pérez Fabello, M. in Campos, A. (2011). Dissociative Experiences and Creativity in Fine Arts Students. *Creativity Research Journal*, 23 (1), 38–41.
- Rački, T. (2010). *Veščine risanje 3. Majhne skrivnosti velikih mojstrov*. [= Drawing skills 3. Little secrets of great masters] Ljubljana: JSKD.
- Rostan, M. S., Pariser, D. in Gruber, E. H. (2002). A Cross-cultural Study of the Development of Artistic Talent, Creativity and Giftedness. *High Ability Studies*, 13 (2), 125–155.
Dostopno na:
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=2542c4e7-6347-4893-8826-c71774ed520d%40sessionmgr103>
- Runco, M. A. (2007). *Creativity theories and themes: Research development and practice*. Amsterdam: Elsevier.
- Schrader, W. (2000). *Die sinnerfullte Kinderzeichnung von innen begriffen*. Schneider Verlag Hohengehren.
- Tanay, E. R. (1988). *Likovna kultura u nižim razredima osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. [= Psychology of creativity] Ljubljana: Slovenska matica.
- Žagar, D. (1992). *Razvijanje ustvarjalnosti učencev*. [= Developing creativity of students] Ljubljana: Slovensko društvo pedagogov.